

L'ENTRADA DEL CARRASCLET A REUS, FA 300 ANYS

Ezequiel Gort

L'entrada i l'estada del Carrasclet a Reus el 1719 –per tant, aquest any en farà 300–, és un episodi molt poc conegut, i és que les fonts documentals de l'època en parlen ben poc, com ara el llibre d'actes de l'Ajuntament, que ni tan sols esmenta que hi hagués estat mai.

La millor font són les memòries de Ramon Fina, un argenter coetani. Són uns textos que avui constitueixen un testimoni excepcional de l'època. Malauradament només es conserven en part, mercès la transcripció que en féu Celdoni Vilà, que va ser l'arxiver de Reus cap al 1800.

Unes altres fonts a tenir en consideració, a més de la poca documentació servada a l'arxiu de Reus, és l'esment que en fa a la seva obra Francesc Castellví, un cronista coetani, exiliat i establert a Viena; i també un document publicat el 1845 per Andreu de Bofarull, cronista i arxiver de Reus de mitjan segle XIX.

Finalment, pel que fa als documents conservats de procedència borbònica, hi ha l'excel·lent obra d'Antoni Muñoz, *Antoni Vidal i Talarn i Pere Joan Barceló (Carrasclet). Dos defensors de la terra (1700-1720)*.

El 26 de juliol de 1719, Pere Joan Barceló i els seus entraren a Reus. Devia ser un cop important per als borbònics, perquè Reus no era pas una població petita, era una de les més grans de Catalunya, la setena pel que fa al nombre d'habitants, tot i que durant els temps de la guerra es diu que havia perdut unes 200 cases. Tot i així, el 1718 se li atribuïa un total de 700 caps de casa.

La vila en aquesta època encara era encerclada per les muralles medievals, ja en no gaire bones condicions, tot i que la població podia ser ben defensada.

La major part del veïnat sembla que era austriacista, definits aquí en alguna ocasió com a «imperials» i sobretot com a «aligots» segurament que en record de l'àliga festiva que per als reusencs aleshores simbolitzava la causa austriacista i que els borbònics retiraren de circulació el 1714. Es podria dir que els borbònics tenien l'àliga festiva presonera: era penjada al sostre d'una sala a l'interior de la Casa de la Vila. Després hi havia els partidaris borbònics, els botiflers, que en general era la gent més acomodada i eren els que controlaven la població.

La vila, com el país, llavors passava per moments de molta estretor econòmica a causa dels grans tributs imposats pels borbònics. I es respirava la repressió: feia poc, el 21 d'abril de 1719, havien hagut de sortir de la vila una sèrie de religiosos, desterrats a petició dels botiflers, en ser acusats d'austriacistes.

Així ho recull Ramon Fina:

«Per instància de tots los botiflés y govern de la present vila de Reus fóran tantas las ingratituts e injúrias y malas informas falsas que donaren en Tarragona y Barcelona, que fóran bastants per desterrar-se...»

Afegeix també que aleshores els frares franciscans obligaren molts veïns a marxar de la vila per evitar que fossin detinguts, persones que devien anar a engrossir les files del Carrasclet, mentre que d'altres es van retirar a sagrat, refugiant-se als convents de Jesús i de Sant Joan, o bé a l'ermita de Misericòrdia.

El dia 24 de juny de 1719 i en compliment del Decret de Nova Planta, va prendre possessió el primer nou Ajuntament format per set regidors i, en conseqüència, va desaparèixer definitivament el govern municipal propi, format pels tres jurats i el Consell de Cent. Aquell mateix dia va córrer per la vila un rumor que els havia de trasbalsar, particularment, sembla, el batlle: «com avia sentit a dir que, per sant Joan de juny, tenían lo dinà a punt per la vinguda de Pera Joan Barseló, dit Carrascla».

El Carrasclet, cridat pels reusencs, però, no va entrar a la vila fins un mes més tard, el 26 de juliol.

Aquells dies, i davant la proximitat del Carrasclet i els seus fusellers, l'exèrcit borbònic s'havia replegat cap a Tarragona i, el dia abans, el 25 de juliol, un destacament havia passat per Reus amb l'ordre de retirar les armes que hi hagués, però en saber que hi havia alguns veïns botiflers disposats a defensar la vila, no només no les van retirar sinó que l'endemà, dia 26, sembla que n'hi van portar més, així com pólvora i municions. Segons afirmava el comandant de Tarragona les van portar, deia, «por asegurarme ya de aquel Pueblo que empeñado en defenderse lo hará siempre bien». Era convençut que els reusencs es defensarien i evitarien l'entrada del Carrasclet a la vila.

El Carrasclet es presentà a Reus, procedent d'Alcover, al vespre del mateix dia 26, moment que els botiflers reusencs, alarmats, avisaren amb senyals de fum al comandant de Tarragona, el qual, cap a 2/4 de 8, manà sortir cap a Reus tota la cavalleria que tenia disponible.

És interessant saber el què va passar amb la cavalleria, perquè es van perdre pel camí, de manera que no van arribar a Reus fins a les dues de la matinada i llavors ja no devien trobar els fusellers a la vila, o ben pocs, ja que s'havien retirat cap a Castellvell. De tota manera, és possible que hi hagués hagut algun tiroteig, sinó aquesta nit, a les nits següents, que era quan els borbònics s'acostaven a la vila, perquè si més no uns dies més tard, el 5 d'octubre, es van enterrar al cementiri de Reus dos oficials del regiment de cavalleria. En qualsevol cas, Ramon Fina els relaciona amb aquests primers dies.

A la mateixa hora que la cavalleria sortia de Tarragona els fusellers arribaven a Reus i en acostar-se al portal de la muralla (sembla que al portal de Monterols), el trobaren tancat i es toparen amb uns botiflers que des de la muralla i des de les cases adossades, –que eren espitllerades– i en concret des de la casa de Narcís Bruget, els van disparar i van ferir quatre fusellers, entre els quals hi havia el germà del Carrasclet, Po Barceló, que el feriren al braç. Els autors dels trets van ser Narcís Bruget, Po Farré, Toni Arandes i Bartomeu Pardigó.

Sobre aquests fets el comandant de Tarragona després en deixà una relació escrita: «se descubrió que era llamada la sedición por dicha villa o su pueblo, y que algunos pocos hombres de bien habian logrado cuatro escopetas que dispararon con los que mataron dos y hirieron otros dos y entre ellos al hermano de Carrascó. Y no atreviéndose a defender mas dicha villa ni los pocos que había buenos, se mandaron retirar aquellas armas».

Aquesta nota del comandant de Tarragona, publicada per Antoni Muñoz, no reflecteix tot el que va passar. D'entrada, d'aquests quatre només un va morir més tard i no concreta si els fusellers van entrar o no a la vila. Tampoc concreta quants fusellers hi havia. Segons el testimoni de Ramon Fina, el Carrasclet «vingué ab un crescut número de pasats 100 micalets, tots catalans». Segons aporta Francesc Castellví, eren 600 homes els que portava als quals després encara s'hi afegiren 500 més. Aquest alt nombre de combatents i atès que la cavalleria borbònica era formada només per uns 60 soldats, fa pensar si aquesta va ser la causa que es perdessin pel camí.

Ramon Fina amplia la notícia i afegeix que «los botiflés se fèyan forts per las casas y muralla escondits», expressió que fa pensar que el tiroteig no es va reduir només als quatre trets documentats.

Devia córrer el pànic entre els botiflers, que van fer via a amagar-se, com va ser el cas conegut d'un dels més destacats de la vila, Jaume Martí. Diu Ramon Fina: «fogí de sa casa y pasà a la de Pere Camins, dient-li: 'Ara és hora, me sàlvias la vida, que los carrasclets són entrats'. Y la moller de dit Camins lo amagà al celler i-l cobrí amb una sàrria fins que fou passada la fuga».

Pel que fa als ferits, sembla que els retiraren cap a Castellvell on llavors devia ser el gruix dels fusellers, menys el més greu que se'l devia donar per mort al peu de la muralla o potser perquè no els seria possible retirar-lo a causa dels trets dels defensors. Era un capità de fusellers del qual no sabem el nom, que malferit, cridava demanant confessió i des de la muralla el sacerdot Francesc Bages –que dirigia els botiflers–, el va sentir.

Aquest episodi el deixà escrit també Ramon Fina:

«Lo reverent Francisco Bages, prevender, pasà en dit temps ab sas armas ab escopeta y pistolas, regoneixent los puestos de la muralla com a capità y comandant, y sentí com lo sobre dit demanava confesió, li respongué: 'calla, no-t mogues, que ab pólvora y balas te donaré la confesió».

Després d'aquesta reacció tan cristiana del capellà i que mostra el nivell del seu odi al Carrasclet i els seus, els frares de Sant Joan s'avançaren a recollir el ferit i se l'emportaren al seu convent, on va morir i on es diu que després volien entrar els botiflers a recuperar el seu cos per penjar-lo. Els frares, però, no ho van permetre.

Aquest sacerdot ja s'havia distingit el 1714 lluitant al costat dels borbònics i ara, segons el defineix Ramon Fina, encapçalava la lluita: «lo reverent Francisco Bages lavantà compaña ha son gust pagada de la vila. Y lo dit reverent feya de capità armat ab escopeta y pistolas y bosa de munisions, y disposava tots los assumptos per perseguir los carrasclets».

De primer, en trobar els portals tancats, no van poder entrar. Ho afirma Francesc Castellví, segons el qual hi hagué una resistència major per part dels botiflers, i encara Ramon Fina de primer ho diu a les seves memòries. Diu que el Carrascllet «donà un abans en esta vila de Reus y no pogué entrar» i el descriu corrent amb el seu cavall entorn la muralla. Altrament, però, sabem que sí que va entrar i Ramon Fina més endavant ho corrobora. Explica Ramon Fina que quan el Carrascllet, a cavall, rodant la muralla, passava per davant de la torre d'en Olives, que era a la part del camí de Tarragona, va perdre una pistola i per recuperar-la, va oferir un ral a qui li tornés. La va trobar un veí conegut pel renom «lo Pardal» que li tornà i cobrà el ral. Però després, en arribar la cavalleria borbònica devia ser denunciat i fou detingut i empresonat. Es diu que el portaren primer a Tarragona i després a la presó de Cartagena.

En arribar la cavalleria borbònica cap a les dues de la matinada, va entrar a la vila i hi devia ser fins a l'endemà al matí. El 27 al matí, segons recull Ramon Fina, el lloctinent de batlle, Jaume Martí Coll, que abans hem vist amagat, ara, protegit pels soldats, va amenaçar tot el veïnat:

«Al matí posà un cartell de sa pròpia mà a la porta de la Casa de la Vila, dient, que si-ls faltava res de sas casas, ho pagarien tots an comú an béns y personas, per quant lo dia antes avían fet demostració los carrasclets».

I a continuació, diu Fina que, «per resel se ratirà la cavalleria, dia sobra dit, en Tarragona y tots los demás afectas de Reus y pobles del Camp per alguns dias. Y s'enportaren tot lo diner dels apropiis y arbitres de esta vila...» També les armes que hi havia.

Segons Antoni Muñoz, aquest dia 27, els botiflers reusencs comunicaren al comandant de Tarragona que no estaven disposats a defensar la vila perquè tots els pobles del voltant hi eren en contra. Reus quedaria, doncs, així, del tot en mans del Carrascllet i això justificaria que les fonts parlin no d'una sinó de diverses entrades dels carrasclets:

«Tots los dias y nits venian los carrasclets en esta vila de Reus y los botiflers se recullian en casa lo senyor prió, perquè se li mirava lo decoro. Y ningú se atrevia entrar en la abadia» i afegia després Ramon Fina que la protecció que els va oferir el prior, «no ho an estimat per res los botiflers» perquè després no se li va tenir en compte i va ser detingut, acusat d'afavorir el Carrascllet, i portat a Tarragona i Barcelona.

També esmenta les vingudes del Carrascllet, dit així, en plural, un informe fet uns dies més tard pels regidors que aleshores eren a la vila (Josep Pérez, degà, Tomàs Auger, Francesc Guitard, Bernat Pastells i Felip Folc). D'aquest informe se'n coneix només la part que va publicar Andreu de Bofarull a la primera edició dels seus Annals, i per ell se sap que el Carrascllet va ser a la Casa de la Vila on fou complimentat pels reusencs amb demostracions exteriors de complaença per la seva vinguda. Entre altres hi havia Francesc Gil, cerer, «viendo y saludando á dicho Carrasco»; Miquel Domènec, criat de la Casa de la Vila; Bonaventura Portella, «que segun me pareció tenia complacencia de la venida de dicho Carrasco»; a aquest es diu que se'l va veure «asistir y cortejar muchas veces á Carrasco y sus compañeros, con alegre semblante» i igualment a Joan Bosc, Ambrós Llagostera i l'argenter Francesc Brocà. També recordaven haver-hi vist al confiter Joan Ferran i a Miquel Marsal, menor, el qual veieren «hablar en secreto al Carrasco».

També hi anà el prior i els reverents Magí Sardà i Joan Clariana, encara que en aquest cas el denunciant concreta que hi anaren cridats pels regidors i hi van anar, diuen, «para prevenir y obviar algun desorden amenazado».

Mentrestant, fora, el Mercadal era ple de gent (s'especifica que hi havia moltes dones i nois), de manera que es feia difícil poder arribar fins a la Casa de la Vila i entrar-hi. Ho diu el regidor Tomàs Auger: «cuando llegó en casa de la Vila, no pudo pasar del gran tumulto de gente, allí en la plaza y la entrada de dicha casa».

Se li va fer, doncs, una gran rebuda i potser va ser en aquesta ocasió quan els reusencs li regalaren un espasí de plata que el Carrasclet després lluïa portant-lo a sobre, segons el testimoni del comandant de Miravet, publicat per Antoni Muñoz.

Seria una rebuda multitudinària, gairebé festiva, al Mercadal. Ens podem imaginar la plaça gairebé com si fos un dia de festa major, o de gran solemnitat, enllumenada amb les graelles enceses –era de nit– i plena de gom a gom de persones expectants de què passaria, conscients de viure un moment molt esperat, únic, perquè, com es diu que passava arreu on entrava el Carrasclet, aquí la població llavors també devia respirar unes hores de llibertat, de retorn a la Catalunya anterior al 1714.

Reus, com tot el Camp, en aquest moment era en mans del Carrasclet però durant aquests dies, a les nits, els borbònics, acompanyats d'alguns botiflers reusencs, s'apropaven a la vila a fer emboscades i comptaven amb alguns espies a l'interior de la població que els anaven informant.

«Y se sap molt bé (diu Ramon Fina, parlant de Josep de Barberà dit «lo Pobill») que, feya de aspia donant avisos de notícias a Tarragona. Y en las nits, quant los botiflés venian ab lo destacament de la tropa a fer emboscada a l'entorn de la vila, lo dit Barberà los treya ocultament refresch y an particular algunas carabasas aguardent. Y quant no podia sortir per lo portal, se escalava per detrás sa casa a l'arreal, y per allí los aportava tot lo necessari, y los donava avisos quan hi avia novetat».

No devia ser l'únic espia. Hi hagué almenys un parell de botiflers més, que van ser detinguts i acusats d'espionatge.

Durant aquests dies també hi hagué una certa violència contra els botiflers a l'interior de la vila. Ramon Fina en recull notícia d'alguna, com ara contra el batlle:

«Los carrasclets volian cremar, abrasar y saqueijar lo mas de Pera Puitg, batalla, y lo mas de Jaume Martí, dit Coll, lloctinent, botiflés». Però al final no ho van fer perquè, segons diu Ramon Fina, «Joseph Batlla y altres d'esta vila que hanàvan de voluntaris en dits Carrasclets, se interposaren; isqueran a la defensa una y moltas vegadas, perquè no-s fes semblant desman contra la pàtria».

Un gest que no li va servir de res a aquest carrasclet per guanyar-se el favor dels botiflers, perquè el febrer de 1720 Josep Batlle i altres companys van caure presoners i foren penjats a la Riera del Roser.

Un altre cas: «Joseph Bargalló, botiguer botiflè, los carrasclets lo acitiaren en casa mestre Ramon, sabater, y se amagà detràs lo llit i-l volian matar violentament dins casa. Y mestra Ramon s'empenyà a la defensa y an bonas raons los tragué de casa».

Es coneixen altres exemples de detinguts amb intenció de matar-los, però al final, fos per intercessió d'un religiós o bé d'algun amic, el botifler sovint se'n sortia bé. No sempre, però. Hi ha el cas de Pere Bofarull, mort d'un tret d'escopeta el matí del dia 26 a Alcover. La mort d'aquest botifler reusenc després va ser aprofitada pels seus descendents per reivindicar la seva fidelitat borbònica, i avui se'n pot trobar encara una referència a la llegenda del seu escut nobiliari, a la porta del seu casal del carrer de Llovera: «Victori fidelitas sanguine obsignata».

El cas de violència que potser va ser més vist, pel lloc on va passar, va ser al Mercadal, quan identificaren el botifler Pere Pau Borrell, dit «lo Mestre Nou» i diu Ramon Fina que «lo fartaren de tronxadas en lo Mercadal y després lo duguéran a la presó». De tota manera, el Carrasclet el va deixar anar. Una vegada havien marxat els fusellers, el «Mestre Nou» va anar al batlle a denunciar la persona que segons ell era la responsable que els fusellers l'haguessin maltractat i el batlle la va tenir dos dies a la presó.

La repressió no era el mateix per part dels botiflers, que després sembla que es prengueren tant a pit la detenció dels aligots que fins el comandant de Tarragona els hagué de cridar l'atenció. Novament ho aporta el testimoni de Ramon Fina:

«Vigilia de la Asensió se féu gran captura en Reus. Que-ls dugueran a la vetllada presos en Casa de la Vila y al matí (...) los lligaren de un en un las mans de part darrera i-ls carregaren ab un carro i-ls portaren en Tarragona (...) Y quan lo general los vegé, digué: 'Que me llevan perros atados', i-ls plantà, marxan-se'n dins son quarto, donant ordre los soltasen immediatament, luego los digué: 'Senyores en esa ya van 3».

La vida dels austriacistes, abans i després del pas del Carrasclet, va ser molt difícil i sovint no tenien més remei, com s'ha dit, que refugiar-se en sagrat, o fugir de la vila.

El 29 de juliol hi ha la primera mostra de la repressió borbònica, amenaçant en arruïnar la població. Aquest dia el comandant de Tarragona va trametre una carta a l'ajuntament de Reus dient el següent:

«Prevento a Vuestras Magnificencias en essa villa quedan 300 carretadas de sal y, si se pierde una medida, Vuestras Magnificencias, esto es el pueblo, la pagará doble de su valor y assí lo harán Vuestras Magnificencias saber al pueblo. Dios guarde a Vuestras Magnificencias muchos años. Tarragona, julio a 29 de 1719. Don Diego Garcia de Isturis».

La sal llavors era un bé molt preuat i caríssim. D'aquí l'esverament de la vila que quedà ben reflectit al llibre d'actes de l'Ajuntament:

«Per rahó de la qual carta se afligí sobre manera tot lo poble, perquè lo import de la sal era una cosa tan excessiva que, a aver-se de pagar, acabaria amb todas las haciendas de tot lo poble».

Llavors calcularen el cost de la sal i el doblaren, d'acord amb l'amenaça del comandant de Tarragona, i els donà una quantitat impossible de pagar pels reusencs: 47.520 lliures, «excés en realitat tan exorbitant que ja no valen tant nostres haziendas».

Davant l'amenaça, era imprescindible evitar que el Carrascllet ni ningú s'emportés la sal i així determinaren demanar-li que no volgués perjudicar-los, i com que llavors el Carrascllet era a Falset, decidiren enviar-li una comissió formada pel prior de Sant Pere, el del convent de Sant Joan i el pare guardià de Sant Francesc, conjuntament amb tres veïns (Jaume Freixes, Josep Sales i Josep Gornals). Li demanaren que ni ell ni «tota la sua gent no maltractasen ni vituperasen en béns ni en persona, ningú de esta vila de Reus», a la qual cosa «lo dit Carrascla los promaté tot quant li fou demanat. Y dits senyors s'entornaren a l'endamà».

Ja fora els fusellers, que havien marxat cap a Montbrió, a la tarda del dia 1 d'agost, entrà a Reus un destacament de dragons que havia de quedar-se com a guarnició de la vila. L'havia de defensar, però de fet serví per omplir de més exigències econòmiques als veïns. Per la vila, doncs, retornava, augmentada, la situació anterior. Sortosament, la sal no es va perdre i la greu amenaça no es va complir.

La presència de l'exèrcit borbònic a la vila, però, encara no devia ser prou garantia de seguretat pels botiflers locals, perquè se sap que un mes més tard, a primers de setembre, alguns regidors i altres botiflers seguien amagats rere les muralles de Tarragona. De fet la lluita a la muntanya va continuar encara força temps.